

Markering af 200 året for kunstneren Wilhelm Marstrands fødsel

Af Arne Lind

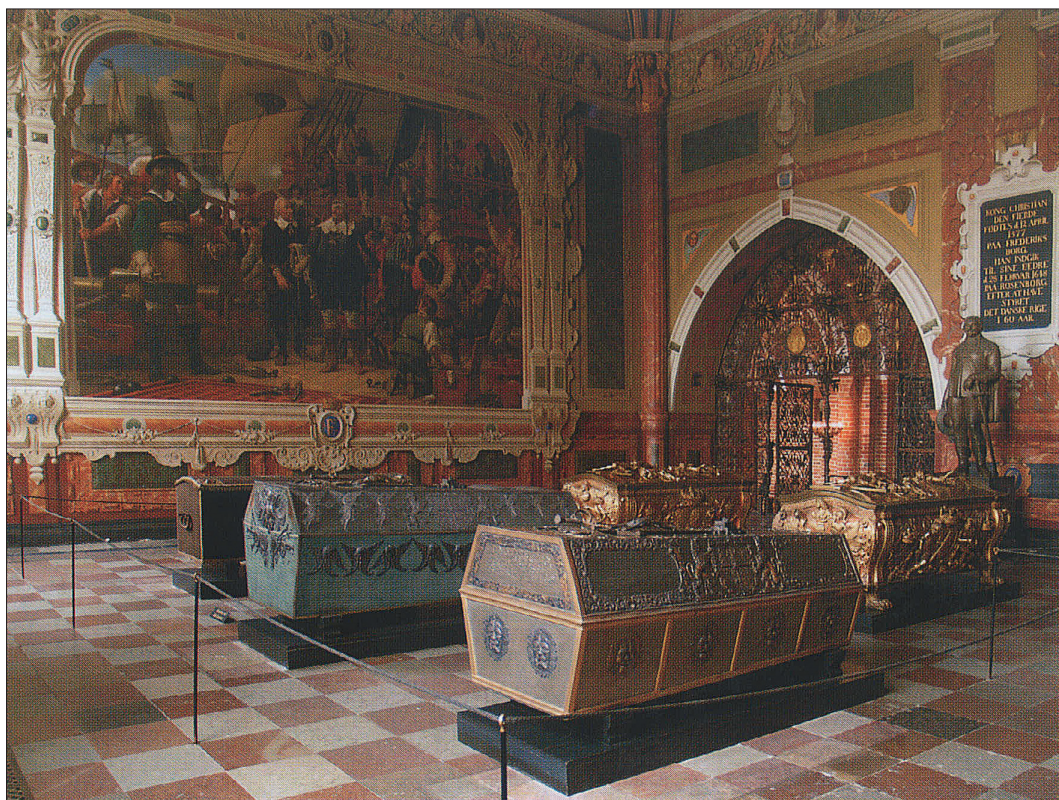
Når man besøger Christian 4. s kapel i Roskilde Domkirke, kan man ikke undgå at blive grebet af historiens vingesus, hvilket i særdeleshed skyldes W. Marstrands monumentale historiske malerier "Dommen over Rosenkrantz" og ikke mindst "Christian 4. på Trefoldigheden" så livagtige, at man forestiller sig farvefotografier af begivenhederne.

I anledning af renæssanceåret 2006 afstedkom kunstnerens udfoldelser en udstilling på Roskilde Museum og en artikel i museets årsskrift. Samtidig med benovelsen over kunstværkerne nager en lille orm i forbindelse med en viden forfatteren ligger inde med. For var det ikke for det heldige forløb af en ulykke på Roskilde Fjord, et tilfældigt dødsfald og et romantisk møde i Holbæk var kunstneren slet ikke blevet født.

Norsk kulturcenter kommer til egnen

I 1769 blev Tronheimeren Cornelius Müller født 1734 kaldet til præst i Kornerup og Svogerslev sogne, om hans kirkelige virksomhed vides kun lidt, derimod ved man, at han interesserede sig for oldsager og var ivrig samler. Ca. ti år henslæbte sig, og man fornemmer præstens glæde, da en landsmand indkvarteredes på Kornerupgaard som nærmeste nabo til præstegården.

Det var kaptajn og vejmaster Christopher Stockfleth ti år yngre end præsten, født i Gudbrandsdalen 1744 militært uddannet indenfor det norske rytteri. I slutningen af 1770erne fungerede han som volontør under den franske vejingeniør Jean Marmillod ved anlæggelsen af København – Roskildechauseen med rang af kaptajn af infanteriet og nu skulle han lede arbejdet med Kalundborglandevejen mellem Roskilde og Holbæk. Stockfleth interesserede sig også for oldsager. Vi ser, at han med forkærlighed aftegner oldtidshøje og stengrave på sine kort nok mest i den agt, at her var der fyld og sten til vejarbejdet. Han havde også en oldsagssamling. Når højene og stengravene måtte lade livet, var han opmærksom på deres indhold af oldsager. I Svogerslev måtte en høj som stod midt i byen lade livet, i den fandtes et kobbersværd som indlemmedes i hans samling.

Christian 4.s kapel på nordsiden af Roskilde Domkirke med det ene af W. Marstrands monumentale vægmalerier, "Christian 4. på Trefoldigheden" på kapellets østvæg. - Foto; Roskilde Museum.

På et tidspunkt omkring 1792 er kommet endnu en Tronheimer, den unge Jacob Nicolai Marstrand, født 1770 og i slægt med Tordenskjold og Holberg som huslærer hos Stockfleths en årrække, hvorefter Stockfleht fra 16. maj 1800 ansatte den teknisk og matematisk begavede unge mand som konstruktør i vejstaten. Så den danske tunge med norsk accent har lydt når de to familier gensidigt besøgte hinanden. Man har snakket oldtid, om det sagnomspundne Lejre, om tegning og opmåling. Der har også været dyrket musik i hjemmene og diskuteret kunst. Ved sin svogers bryllup 31. oktober 1806 i Holbæk underholdt Marstrand på fiol og gommen Daniel P. Smiths studenterkammerat Christian Heilmann på klarinet. Siden blev en af Marstrands specialiteter som opfinder musikalske instrumenter, hvoraf pedalharpen kan nævnes.

I København hørte C. W. Eckersberg til familiens nærmeste omgangskreds. Fra Stockfleths hånd findes et kort over landevejens linieføring med målepunkter, et for sin tid sirligt arbejde. Müller var blevet optaget i Videnskabernes Selskab i Trondheim på anbefaling af forstanderne i selskabet bl.a. historikeren P. F. Suhm og kendt i Danmark for sin opmåling, tegning og beskrivelse af seks kirker i Bynæssets og Orkedals sogne i nærheden af

Trondhiem, hvilket arbejde biskoppen sendte kancellipræsidenten i Danmark grev Johan Ludvig Holstein. Müller var præst i Kornerup – Svogerslev til 1797, hvorefter han flyttede til nabopastoratet Osted – Allerslev, hvor han døde efter et par år og blev begravet 22. april 1799. Stockfleth afgik ved en hastig død 20. juni 1804 60 år gammel og blev begravet på Gevninge kirkegård ved kappellets nordvestlige hjørne.

Ved sin død var Stockfleth inspektør for landevejene i Hertugdømmerne. Forfatteren har forgæves eftersøgt et portræt af Christopher Stockfleth, men det er oplyst, at hans flettede hårpisk opbevares hos hans slægtninge i nutiden. Dette værdighedstegn afskaffedes netop i disse år. I Roskilde Latinskole var det forbeholdt mesterleksikanerne at gå med hat (trekantet) og hårpisk, men det afskaffedes i 1796. Müllers oldsagssamling kom efter hans død i biskop Birchs eje, en drilsk flyvetanke, mons tro Stockflets samling er havnet i oldsagssamlingen på Ledreborg Slot, hvoraf bronzealderfundene nu er udstillet på Lejre Museum.

En skæbnesvanger skøjtetur

For disciplene i Roskilde Latinskole for godt tohundrede år siden var det vigtigste ifølge Daniel P. Smiths erindringer at spille boldt, løbe på skøjter, gå ture til Boserup, have kærlighedshistorier, og her kan tilføjes ryge tobak og drikke brændevin. Smith var sammen med islændingen Gudmundsen indlogeret hos byens og omegnens skarpretter Ingermann, halvt tysker i Skomagergade, nuværende nr. 26 Matas. Foruden sine mestermandspenge drev Ingermann landbrug og kvaksalveri, hvor særlig en drik lavet på tørrede urter, som han havde ladet løbe ned af skarpretterøksen tre torsdage var virkningsfuld.

Sidste år i latinskolen kaldtes mesterlektien. Første dag efter juleferien i 1798 antagelig mandag den 8. januar var distributsdagen og nær blevet Daniels dødsdag. Distributs var det årlige stipendium, som for mesterleksikanerne udgjorde 30 rigsdaler årligt og uddeltes denne dag. Det var dejligt skøjteføre og disciplene besluttede sig for en tur til Bognæs, da løb de af sted fra Bjerget (Sankt Jørgensbjerg) omtrent klokken 1 ca. 30 mand, med lidt skillinger på lommen til et hus på Bognæs formodentlig der, hvor der den dag i dag ligger en skovbolig. Her trakteredes de unge mennesker en halv times tid med øl og mjød og spiste tvebakker, som de selv havde med. Derefter begav de sig på hjemvejen, men det var i mellemtiden blevet tåget. Om det var mjøden eller tågen, der gjorde Daniel dårlig så han styrtede bevidst-

løs på isen er spørgsmålet, han nåede lige at høre, at hans kamerater gled forbi, men var ude af stand til at råbe om hjælp. Han registrerede intet før hans sidemand fra skolen Frederik Mathiesen (senere præst i Rye), hjalp ham op, og støttede ham på skøjter ind til Bjerget. Han havde ondt i hovedet og næsten hele højre øre var blevet ude på isen.

Da kameraterne var kommet til land, savnede de Daniel, og da Frederik frygtede for, at han kunne være faldet i et ålestangerhul, løb han op til væver Krøier, der havde to sønner i skolen og fik dem sammen med to væversvende ned til stranden og med lange stænger mellem sig afsøgte de isen indtil de fandt Daniel. De andre skolekamerater havde ment, at Daniel var løbet forud. Således bugseredes Daniel til Bjerget og ind et fjernt familiemedlem han havde der, enkefru Rødde, hvor han blev tøet op, og således havde Daniel i første omgang reddet livet.

Hen mod sommeren fik han pludselig en ubeskrivelig smerte i højre arm, og da han kom hjem måtte man sprætte ærmet op, så opsvulmet var armen fra håndled til skulder. Daniel turde ikke betro sin behandling til sin vært skarpretteren, men byens felt-skærer Stein, barber og fuser tog affære med salve og plaster, hvorunder Daniel led de frygteligste smerter i flere uger. Til sidst var armen helt sortblå, og Stein ville amputere den, da han frygtede for koldbrand. Det korte og det lange blev, at skarprettermadammen overtog behandlingen, og lagde varm grød med urter om armen nat og dag. I 11 dage fortsatte pinslerne, men da gik der hul på armen, og ud væltede betændelsen og to bensplinter. Nu gik det kun fremad, og efter en uges tid begyndte han i skolen igen. At det med armen skyldtes styrtet på isen er sikkert, men Daniel slap uden mèn, værre var det med øret, der delvis var blevet derude i isen frosset fast, han led af nedsat hørelse resten af livet.

Jævnlig gik Daniel ad den relativt nye landevej fra Roskilde til hjemmet i Holbæk, en strækning på 4 mil ca. 30 kilometer vel på 5-6 timer uden at eje mere end 1 skilling, som han købte øl for i Lindenberg Kro. I Skomagerkroen gav kromutter ham mad og drikke uden betaling. En jul gik han hjem i for tynd trøje og med dårlige støvler, og undervejs faldt han i en bæk og havde nær druknet under isen. Det kan næsten kun have været i Borrevejlelavningen. Våd og forkommen nåede han Skomagerkroen. Da var det for sendt at nå hjem til juleaften, men krokonen lagde ham i seng, tørrede hans tøj og serverede boghvedegrød, steg og æbleskiver for ham på sengen. Han nåede Holbæk næste formiddag, men var syg det meste af juleferien. Faderen gav ham en skæppe grå ærter med på tilbageturen til den flinke krokone. Vi

ser af Daniels uheld, at den nye landevej også havde vadesteder. Vandstanden i Kornerup og Svogerslev åer var i tidligere tider næsten en alen højere end nu. Den 5. juni 1739 druknede marine-soldat Christoffer Peitzmand i Svogerslev å og blev begravet den 8. juni i Kornerup.

På sporet af minder fra tiden

Efter adlingen var Stockfleth blevet gift 1. januar 1780 i København med Cathrine Elisabeth Ulfers datter af sergent på Holmen Johan Buckart Ulfers og hustru Sophia Elisabet Hansen. Ægteskabet resulterede allerede 29. september samme år i fødslen af en søn der blev døbt Niels Vilhelm i Kornerup Kirke og de i alt syv børns fødsler tre drenge og fire piger, fulgte slag i slag. De fem første børn fødtes i Kornerup, de to sidste i Gevninge. For i 1789 havde Stockfleth fæstet Avlingsgården i Gevninge af Københavns Universitet og fik i 1799 arvefæsteskøde på den. Omkring tidspunktet hvor familien flyttede til Gevninge er Marstrand også flyttet ind som huslærer. At Marstrands under-

Avlingsgårdens statelige stuehus i Gevninge bygget i Stockfleths tid som en værdig bolig for den adelige familie. - Foto forår 1988.

Et resultat af Stockfleths arbejde bevaret den dag i dag. Lillebro i Kornerup med Christian 7s monogram og årstal 1779. - Foto sommer 1987.

visning bar frugt, ser vi af den omstændighed at Stockfleths to ældste sønner Niels Vilhelm og Joachim Godske efterfulgte faderen som officerer i Vejkorpset og den yngste Johan Fahne blev officer. De fire piger blev også standsmæssigt gift, en blev gods ejerfrue i Jylland.

I Gevninge er hjemmets stuehus bevaret den dag i dag, gårdens øvrige længer er ældre, hvilket er oplyst af gårdens beboer op mod nutiden Jørgen Petri. Stuehuset er atypisk for en bolig på landet i de tider, hvilket ses af bl.a. vinduerne og indendørs af de profilerede døre med messinghåndtag.

Foruden Lillebro i Kornerup er den nærliggende Munkebro i skellet mellem Svogerslev og Kornerup bevaret. Den er af en anden konstruktion end Lillebro. Den består af to kvadervægge, hvorover der formodentlig i datiden har været et trædække, hvorpå vejen er ført. I de nederste kvaderstensskifter er der bevaret indhugget i stenene en række bogstaver og Christian 7.s monogram, men ikke i nogen orden. Bogstaverne passer til ordet "Monkebroe". Der er næppe tvivl om, at stenene i tidligere tid har været under vandet og derfor almindeligvis ikke til at se. I dag er strømmen reguleret i et løb mellem kvadervæggene, og når kun i ekstreme tilfælde med meget vand f eks. i forbindelse med tøbrud op til kvaderkanten. Den naturlige mening med bogstaverne og monogrammet, har selvfølgelig været at meddele broens navn og datering, men hvorfor er bogstaverne spredte i

tilfældig orden. Måske har broen i tidens løb været ombygget og kvaderne har fået en anden placering end oprindelig, men forfatteren hælder snarere til den anskuelse, at bogstaverne er at betragte som en spøg fra de norske stenhuggernes side. Bogstaverne er simple og bærer i høj grad præg af at være hugget uden forlæg, altså på fri hånd uden for budgettet. Meningen med anbringelsen har været at give eftertiden en rebus, som med disse ord er løst. Broen var den, som landeværnet indkvarteret i Svogerslev og Kornerup i de hektiske augustdage 1807 skulle forsvare hvis englænderne angreb. Under broen går særlig i vinterhalvåret en rivende strøm og er et af de få steder i landet, hvor vandstæren kan iagttages.

Hvorfra kom stenene til broerne? Her er svaret fra den nærmeste omegns stengrave fra oldtiden. F.eks. Høje Dysser i Flengmarken, der bestod af en runddysse, to langdysser, hvoraf den ene havde to dyssekamre og en jættestue. Knechte Høj, endnu en jættestue sammesteds, udgravet af Roskilde Museum i 2004, man mener simpelthen at navnet hentyder til knækkede sten. Boles Agers Dysse nær Svogerslev markskel, endnu en formodet jættestue er nok også gået med i købet.

På frierfodder

Efter sin principals død var Marstrand indkvarteret i Holbæk og i færd med at konstruere en større landevejsbro. Sommeren tilbragte Daniel P. Smith i hjemmet, og havde hørt Marstrand omtalt med megen ros og opsøgte ham og blev betaget af hans ydre fremtoning og behagelige samtale, så han introducerede ham i sit hjem. Ved tebordet så han Smiths søster Petra, og det var forelskelse ved første øjekast. Han besøgte derefter jævnlig familien og vandt forældrenes yndest og også Petras kærlighed, så inden sommeren var endt, var de forlovede og han flyttet ind i huset hos forældrene, og de blev viede 26. september 1804.

Senere blev han ansat i Frederiksværk, men efter et par år bosatte familien sig i København, hvor han ernærede sig ved sine opfindelser. To skal nævnes, den første blev familiens brød og den anden Marstrands død. En regnfuld dag hvor Marstrand og svogeren Smith fulgtes ad til København undrede de to sig over under et hvil på Roskilde Kro, hvor hurtig deres støvler tørrede og efterlod vejstøvet helt hvidt. Marstrand mente, at det var fordi vognhjulene havde finmalet vejgruset, og fik derved ideen til en dekjælmaskine. En anden kilde oplyser, at det var på en tur fra København til Holbæk, at han fik ideen.

Siden grundlagde han en bagerforretning, hvor maskinen var

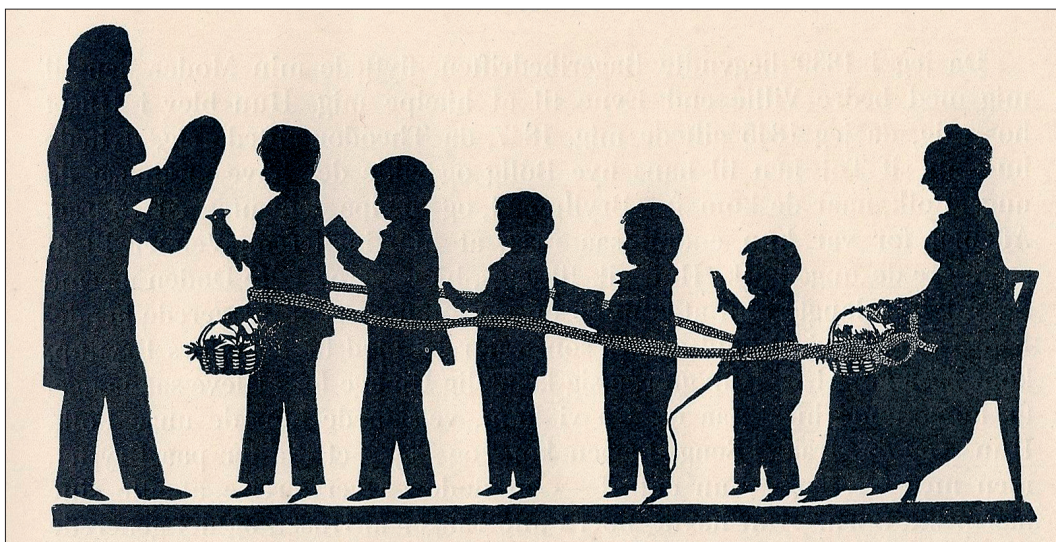
Den skønne allé. Ikke sært at Ledreborg Allé appellerede til menneskets romantiske sans og som et ideelt sted til et frieri for over 200 år siden. Bortset fra vejens asfalt og træernes ældre er intet forandret. - Foto en majdag 1985.

i brug, forretningen eksisterede i over hundrede år. Den anden opfindelse var en maskine til at reproducere marmorskulpturer, og man mener at marmorstøvet fra maskinen tog Marstrands helbred, og i sidste ende forvoldte hans død. Han døde 1829.

Marstrands ældste svoger Caspar Smidt var endnu i 30-års alderen pebersvend, hvortil hans 6 år yngre broder Daniel sagde "se dig om blandt landets døtre". Under et besøg i Roskilde så han sig straks blind på en letbenet, rødmosset 17 års pige, som i det samme kom springende ind i haven. Jacobine Tauber, en datter broderens nabo rektor Tauber. Inden to uger kom han igen og blev nogle dage. Broderen arrangerede en lysttur til Ledreborg som var Roskildensernes sædvanlige forlystelsessted. Hans spørgsmål, kommer Jacobine også med, var svaret ja med fornøjelse. Da selskabet gik i Alleen, Marstrand var også med, og Caspar og Jacobine var langt forud, de standsede og stod lige overfor hverandre og Marstrand udbryder, det ser for Gud og alverden ud som han frier. Da selskabet nåede op, fortsatte de som intet var hændt. De viedes i Roskilde Domkirke 1. juni 1809 af

mandens fader, lykken blev kort gommen døde 16. april 1811.

Efterskrift

I København øgedes familien successivt. Syv drenge og en pige, to af drengene og pigen døde som små, drengene blev veluddannede. Nicolai Wilhelm (1810-1873), som vi mindes, blev uddannet under Eckersberg på Kunstakademiet i København. Broderen Osvald Julius (1812-1849), der var søfficer sprang i luften sammen med lineskibet Christian VIII ved Eckernförde skærtorsdag den 5. april 1849. Theodor Christian (1817-1863) blev værktøjsfabrikant, hans søn Jacob Nicolai, (1848-1935) overtog bagerforretningen i Silkegade, blev senere borgmester i København og gav navn til Borgmesterstangen og hans søn Even Nicolai Marstrand (1879-1949) socialøkonom, forfatter og præst for valgmenigheden i Osted fra 1927 til sin død i 1949.

Silhuetter af familien Marstrand 1802. Fra venstre faderen Jacob Nicolai, sønnerne Otto Jacob 11 år, Nicolai Vilhelm 10 år, Osvald Julius 8 år, Troels Casper Daniel 5 år, Theodor Kristian 3 år og moderen Petra Othilia.

Litteratur

Personalthistorisk Tidsskrift 1886 2. række 1. bind: Af Provst Daniel Peter Smidts Optegnelser. Daniel Smidt Trap.
 Fra Københavns Amt 1953: Af Daniel Peter Smiths erindringer. Fanny Fang.
 ROMU 2006: Marstrand & Christian 4. – om udsmykningen i Christian 4.s kapel i Roskilde Domkirke. Mette Høj.
 Slægten Marstrand. Jacob Marstrand. København 1915.
 Chr. Tobiassen Gjevningebogen. Gjevninge Bylaug 1977.
 Leire i Sielland. Frederik Münter. København 1806.